

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

Biuletyn

DOKUMENTY ROBOCZE • EKSPERTYZY • KOMUNIKATY • OPINIE • LISTY
SERIA Z • NR 63 - 2002 • LICZBA STRON 4 (s. 547-550) • © PISM • NR EGZ. 315.13.20

DOKUMENTY ROBOCZE

Polityka obronna Wielkiej Brytanii

Beata Górka-Winter

1. Uwarunkowania i cele polityki obronnej Zjednoczonego Królestwa – 2. Koncepcja i realizacja polityki obronnej – 3. Perspektywy

1. Uwarunkowania i cele polityki obronnej Zjednoczonego Królestwa

Dla planowania obronnego w Zjednoczonym Królestwie (ZK) ogromne znaczenie mają przede wszystkim: status Zjednoczonego Królestwa jako mocarstwa nuklearnego i stałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ, jego pozycja we Wspólnocie Narodów, potencjał gospodarczy (w tym np. skala zagranicznych inwestycji) oraz demograficzny. Wymienione czynniki warunkują globalny charakter interesów omawianego państwa, co znajduje m. in. odzwierciedlenie w wydatkach obronnych – ponosi ono ponad 4 % światowych wydatków na obronę.

Cele polityki obronnej Zjednoczonego Królestwa zostały przedstawione w następujących dokumentach: *Strategic Defence Review* (SDR) z 8 lipca 1998 r. oraz w Białej Księdze Obrony z 1999 r. Są to: (1) ochrona terytorium państwa (wraz z terytoriami zależnymi); (2) zapewnienie bezpieczeństwa państwa w okresie pokoju (*peacetime security*); (3) ochrona szerszych interesów bezpieczeństwa państwa; (3) uczestnictwo w operacjach pokojowych oraz konfliktach wewnątrz oraz poza obszarem NATO; (4) wspomaganie tzw. dyplomacji obronnej (*defence diplomacy*). Ta ostatnia ma na celu umacnianie bezpieczeństwa i stabilności na kontynencie europejskim poprzez: zapobieganie konfliktom, powstrzymywanie rozprzestrzeniania broni masowego rażenia, monitorowanie realizacji umów rozbrojeniowych (ZK ratyfikowało wszystkie najważniejsze porozumienia z zakresu kontroli zbrojeń i rozbro-

jenia), promocję środków budowy zaufania i bezpieczeństwa (*Confidence and Security Building Measures*), pomoc bezpośrednią dla państw zainteresowanych współpracą (m.in. poprzez szkolenia, system stypendiów, wspólne ćwiczenia), działalność humanitarną itp.

Ryzyko bezpośredniego ataku na terytorium ZK ze strony obcego państwa zostało uznane za minimalne. Brane obecnie pod uwagę zagrożenia to przede wszystkim: niestabilność płynąca z tzw. państw upadłych (*failed states*), tzw. zagrożenia asymetryczne, a więc: rozprzestrzenianie broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia wśród reżimów niedemokratycznych, państw będących w konflikcie (np. Indie i Pakistan) i podmiotów pozapaństwowych, terroryzm międzynarodowy (w tym cyberterroryzm), przestępczość zorganizowana (przez terytorium Wielkiej Brytanii prowadzą ważne szlaki przerzutowe narkotyków z Ameryki Łacińskiej do Europy), a także niekontrolowane migracje, katastrofy ekologiczne oraz rywalizacja państw o rzadkie zasoby. Chociaż obecnie waga sporów o charakterze terytorialnym nie ma istotnego znaczenia w planowaniu obronnym, warto wspomnieć, iż Wielka Brytania spotyka się z roszczeniami wysuwanymi przez niektóre państwa (np. brytyjsko – hiszpański spór o Gibraltar).

2. Koncepcja i realizacja polityki obronnej

Kluczowe znaczenie dla realizacji polityki obronnej mają: siły zbrojne, potencjał nuklearny oraz współpraca z sojusznikami. W koncepcji polityki obronnej podkreśla się rolę NATO oraz amerykańskiej obecności wojskowej w Europie w zapewnianiu skutecznej obrony. W zależności od programu, Zjednoczone Królestwo wnosi do budżetu NATO wkład w granicach od 10% do 17%, a wśród państw NATO plasuje się na czwartym miejscu pod względem udziału wydatków obronnych w budżecie państwa (budżet na obronę w 2002 r. wynosi 23,6 mld funtów).

Brytyjskie siły zbrojne mają być zdolne do prowadzenia jednej operacji na większą skalę lub jednocześnie dwóch mniejszych. Charakter zagrożeń powoduje, iż przewiduje się ich działania głównie poza terytorium kraju, wspólnie z siłami innych państw. Zakładana w SDR restrukturyzacja sił zbrojnych uwzględnia przede wszystkim konieczność wzmocnienia tzw. zdolności „projekcji siły” (*power projection*) kraju, tak aby był on zdolny do zaangażowania się w operacje wojskowe każdego rodzaju (od misji o charakterze humanitarnym po regularną wojnę). Zdolność ta ma zostać osiągnięta m. in. poprzez zwiększenie mobilności i elastyczności sił zbrojnych, ich zdolności do pozostawania poza terytorium kraju przez dłuższy czas, wzmocnienie integracji rodzajów sił zbrojnych, umocnienie kooperacji z siłami sojuszników (np. w operacjach pod szyldem NATO lub ONZ) oraz ich wyposażenie w broń nowej generacji (szczególną wagę mają tu zakupy Eurofightera, helikoptera Apache i nowoczesnych radarów). Istnieje także konieczność uzupełnienia braków w transporcie morskim i powietrznym. W przypadku sił morskich – zwiększa się ich zdolności do prowadzenia operacji w pobliżu wybrzeży, a nie, klasycznie, na morzu otwartym.

W ostatnim dziesięcioleciu skoncentrowano się przede wszystkim na redukcji sprzętu ciężkiego, zmniejszaniu rezerw osobowych i materiałowych oraz zmniejszaniu wydatków wojskowych (z 4% PKB w 1990 r. do 2,5% PKB w 2001 r.). Systematycznie maleją wydatki na utrzymanie personelu, na wyposażenie armii pozostają na tym samym poziomie (40% budżetu ministerstwa obrony), wzrastają zaś w sektorze badań i rozwoju (R&D). Biorąc pod uwagę bezpieczeństwo informacyjne, rozwija się w siłach zbrojnych tzw. zdolności ISTAR (*intelligence, surveillance, target acquisition, reconnaissance*).

Obecnie Zjednoczone Królestwo posiada ponad dwustutysięczną armię. Dla zwiększenia jej mobilności i efektywności, utworzono Stałe Połączone Dowództwo oraz Połączone Siły Szybkiego Reagowania (zdolność operacyjna – od września 2001 r.). Te ostatnie, w zależności od potrzeb i skali operacji, mają być wspierane przez okręty wojenne oraz lotnictwo. Od 1999 r. działa także Połączony Oddział Obrony Biologicznej, Chemicznej i Nuklearnej (*Joint Nuclear Biological and Chemical Defence Regiment*). Ma on za zadanie zwiększyć ochronę sił zbrojnych kraju przed ewentualnym atakiem bronią masowego rażenia.

Brytyjskie siły zbrojne uczestniczyły w ciągu ostatniej dekady w wielu poważnych operacjach o charakterze militarnym. Ok. 2 tys. żołnierzy brytyjskich stacjonuje w Bośni. W 1999 r. – wraz ze Stanami Zjednoczonymi – interweniowały w FRJ. Od 1999 r. ponad 8,5 tys. żołnierzy brytyjskich (najlicniejszy kontyngent) stacjonuje w Kosowie. W maju 2000 r. doszło do brytyjskiej interwencji w Sierra Leone (operacja *Palliser*). W 2001 r. doszło do zdecydowanego zaangażowania ZK w interwencję w Afganistanie (operacja *Veritas*). Ok. 2 tys. żołnierzy brytyjskich uczestniczy obecnie w operacji pokojowej w Afganistanie (*ISAF*). Od 1998 r., wraz ze Stanami Zjednoczonymi, ZK interweniuje w Iraku (w grudniu 1998 r. przeprowadzono operację „Pustynny Lis”, która miała na celu osłabienie systemu obronnego Iraku; sojusznicy prowadzą również regularne patrole w strefach zakazu lotów oraz odpowiadają na ataki irackiej obrony przeciwlotniczej). Wielka Brytania najprawdopodobniej poprze ponadto planowaną przez USA interwencję w Iraku, mającą na celu obalenie reżimu Hussajna. Duży kontyngent wojsk brytyjskich będzie uczestniczyć w przejmowanej przez UE od NATO operacji w Macedonii.

Poza terytorium państwa, wojska brytyjskie stacjonują przede wszystkim w Niemczech (ponad 20 tys.), na Cyprze (ponad 3 tys.) oraz na Falklandach (ponad 1,5 tys.).

Polityka nuklearna

Broń atomowa uważana jest za ostateczny środek zapewniania bezpieczeństwa kraju. Podkreśla się, iż posiadany arsenał nie jest wymierzony przeciwko jakemukolwiek państwu. Chociaż SDR zakłada znaczną redukcję potencjału nuklearnego, ze względu na funkcję prewencyjną i wiarygodność odstraszenia, odrzucono propozycję, by okręty patrolujące nie były stale uzbrojone w głowice nuklearne. Obecnie na brytyjski potencjał nuklearny składają się 3 atomowe okręty podwodne klasy Vanguard (jeden z nich prowadzi stały patrol), uzbrojone w pociski dalekiego zasięgu Trident II (tzw. *Trident Strategic Weapon System*). W sumie ilość głowic nuklearnych nie przekracza dwustu. Wielka Brytania nie posiada taktycznej broni nuklearnej. Obecnie prowadzone są prace nad modernizacją systemu, by osiągnął on zdolność do przenoszenia amerykańskich pocisków typu Tomahawk. Warto wspomnieć, iż Zjednoczone Królestwo było pierwszą potęgą nuklearną, która ujawniła informacje na temat stanu posiadania materiałów rozszczepialnych, skali rezerw nuklearnych, stanu uzbrojenia na okrętach podwodnych oraz kosztów badań nuklearnych.

Współpraca międzynarodowa

Cele polityki obronnej osiąga się poprzez intensywną współpracę dwustronną. Najważniejszym partnerem są dla Zjednoczonego Królestwa Stany Zjednoczone. Współpraca ta obejmuje następujące sfery: (a) ścisłą współpracę sił zbrojnych (w szczególności flot); ponadto, na terytorium ZK stacjonuje ok. 11 tys. żołnierzy amerykańskich; (b) współpracę w dziedzinie rozwoju technologii nuklearnych i konwencjonalnych (USA udostępnia np. technologie urządzeń niewykrywalnych przez radar); (c) współpracę wywiadów; oba państwa prowadzą wspólną działalność nasłuchową; od 1948 r. utrzymuje się ponadto w mocy porozumienie Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych oraz Australii, Kanady i Nowej Zelandii o wymianie informacji pochodzących z wywiadu. W 1980 r. utworzono *Echelon* – sieć stacji nasłuchowych wykorzystujących 120 różnego rodzaju satelitów.

Ważnym partnerem we współpracy w dziedzinie obrony jest również Francja. Współpraca obejmuje wszystkie rodzaje sił zbrojnych (w sumie kilkadziesiąt programów). W maju 1996 r. utworzono Komisję Wspólną ds. Operacji Pokojowych. Deklaracja francusko-brytyjska z Saint Malo (4 kwietnia 1998 r.) przewiduje ponadto wzmocnioną współpracę obydwu państw w zakresie przeprowadzania operacji pokojowych poza obszarem NATO. Działa również Wspólna Komisja Nuklearna. Osią brytyjsko-francuskiej współpracy w dziedzinie obrony jest obecnie rozwój Wspólnej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony („Deklaracja w sprawie obrony europejskiej”, Saint Malo, 4 kwietnia 1998 r.).

Wspólna Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony UE (WEPBiO)

Ostatnia dekada upłynęła pod znakiem ewolucji brytyjskiej postawy wobec WEPBiO – głównie na skutek przejścia rządów przez laburzystów, doświadczeń kryzysu kosowskiego oraz postawy premiera Blaira. We wspomnianej już Deklaracji z Saint-Malo przyznano, iż „UE powinna posiadać autonomiczną zdolność do działań w międzynarodowych kryzysach, dysponując siłą wojskową i możliwością jej użycia”. Rząd Blaira nadal nie widzi jednak potrzeby tworzenia w UE autonomicznych zdolności obronnych. Wyrażono jedynie zgodę na włączenie misji petersberskich (czyli operacji humanitarnych i ratowniczych, operacji pokojowych oraz wykonywania zadań bojowych przy opanowywaniu kryzysów, w tym przywracania pokoju) do Traktatu Amsterdamskiego. Obecny udział ZK w europejskich siłach szybkiego reagowania to: 12,5 tys. żołnierzy, 47 samolotów bojowych i 19 okrętów.

Obrona przeciwrakietowa

SDR nie uwzględnia zagrożenia atakiem pociskami balistycznymi ze strony innych państw i traktuje starania USA na rzecz budowy systemu antyrakietowego jako przedwczesne. Nie wyklucza się natomiast prowadzenia wspólnych badań nad technologią systemu. Stany Zjednoczone proponują, by dwa ośrodki mieszczące się na terytorium ZK: w Fylingdales (centrum operacyjne, działa od 1962 r.) i w Menwith Hill (centrum komunikacyjne, działa od 1956 r.) stały się częścią planowanego systemu. Dostarczałyby danych o zbliżających się pociskach do radarów rozmieszczonych na terytorium USA i przyspieszały ewentualne uruchomienie pocisków przechwytyjących. Idea włączenia się w projekt budowy AMD (*Allied Missile Defence*) ma w kraju tyleż samo zwolenników, co przeciwników. Wyraża się natomiast wolę uczestnictwa w realizacji programu obrony teatru działań wojennych (*Theatre Missile Defence*).

3. Perspektywy

Opisane działania, mające na celu efektywną realizację celów polityki obronnej ZK, uwzględniały przede wszystkim charakter zagrożeń, jakie pojawiły się po zakończeniu zimnej wojny. Ataki terrorystyczne w USA i udział Zjednoczonego Królestwa w koalicji antyterrorystycznej obligują do dokonania ponownej oceny zagrożeń. W Białej Księdze pojawi się wkrótce nowy rozdział (obecnie konsultowany) dotyczący obrony przed terroryzmem. Jest prawdopodobne, iż, na wzór USA, rząd Blaira zdecyduje się na podjęcie bardziej radykalnych kroków w celu obrony terytorium państwa (tzw. *homeland defence*), a w polityce obronnej będzie przewidziana większa rola dla służb cywilnych (rozważa się obecnie powrót do utrzymywania większych rezerw osobowych – ok. 40 tys. ochotników miałyby strzec obiektów o znaczeniu strategicznym).

Brytyjczycy będą również musieli rozstrzygnąć, czy ich antycypowana zgoda na umieszczenie na terytorium ZK elementów systemu AMD nie narazi państwa na atak lub groźbę ataku ze strony tzw. państw troski (*states of concern*) lub grup terrorystycznych dysponujących bronią nuklearną.

Jeśli chodzi o WEPBiO, jest pewne, iż Brytyjczycy będą nadal starali się utrzymać swoje specjalne stosunki ze Stanami Zjednoczonymi, niż realizować projekt tworzenia wspólnej obrony UE. Z drugiej strony, w przypadku jego powodzenia, Zjednoczone Królestwo mogłoby pretendować do zdobycia pozycji lidera w Unii Europejskiej.